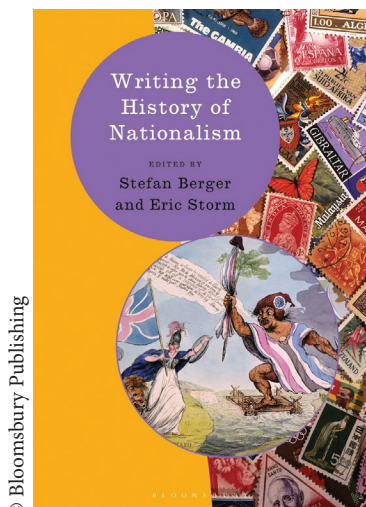

Никола Туцаков*
https://orcid.org/0009-0008-8738-2588
Институт за европске студије
Београд, Србија

<https://doi.org/10.18485/sres.2024.3.1.5>
УДК 94:323.1(075.8)(049.32)

Приказ књије
Примљен: 29. 7. 2024.
Прихваћен: 6. 9. 2024.

ПИСАЊЕ ИСТОРИЈЕ НАЦИОНАЛИЗМА Уредници: Штефан Бергер (Stefan Berger), Ерик Сторм (Eric Storm)

© Bloomsbury Publishing

Stefan Berger and Eric Storm
(Eds.), **WRITING THE
HISTORY OF NATIONALISM**,
London: Bloomsbury Publishing,
2019. ISBN 1350064335

Студије национализма, као научна област, протежу се преко традиционално схваћених граница друштвено-хуманистичких дисциплина, привлачећи пажњу стручњака из наводно врло „удаљених“ перспектива које уједињује намера да се расветли настанак и развој неких од основних, али истовремено спорних појмова какви јесу нација, национализам и национална држава. Објављена као својеврстан уџбеник у оквиру шире серије „Писање историје“ (*Writing History*), књига *Писање историје национализма* коју су уредили Штефан Бергер и Ерик Сторм сама по себи сведочи о тој мултидисциплинарној проблематици која надилази методолошки апарат историје или историографије. Са доприносима једанаест различитих аутора, уџбенички карактер књиге не огледа се у једноставности садржаја, већ у ширини представљених перспектива у изучавању феномена нације и национализма, чиме се читаоци упознају како

са главним академским трендовима у студијама национализма, тако и са алтернативним теоријским становиштима која их преиспитују.

Услед усредсређености на теорије национализма, уредници имплицитно теже да идентификују оно што би се могло назвати настајућим методолошким

* nikola.tucakov@ies.rs

„каноном” у овој области, укључујући и његову рецепцију, чиме се изузимају она дела која, упркос свом значају у научном смислу, сама по себи нису представљала прекретницу у оквиру одређеног теоријског приступа, већ његову примену. Поред тог теоријски усмереног приступа, две методолошке напомене којима уредници својим есејима почињу, односно закључују књигу, тичу се улоге „методолошког национализма“ у оквиру научног бављења национализмом.

Наиме, Бергер указује да је само писање националних историја, којима се савремена историографија уобличио као професионална, научна дисциплина, битно одредило и проучавање конкретних национализма као феномена ограничених на само једну нацију, односно државу. Бергеров нормативни однос према националној историографији је двосмислен — док са једне стране препознаје њену могућу афирмативну улогу у постколонијалним друштвима по аналогији са еманципаторним националним покретима, са друге стране је могућа њена употреба за репресију и етнички мотивисане злочине. Ипак, Бергер условно афирмише оно што види као актуелне тежње у историографији земаља савременог Запада, које подразумева отклон од есенцијалистичког схватања националне историје, чак и у случајевима када је оправдано узети нацију као ниво анализе.

Допринос Ерика Сторма усмерен је мање ка критици националне историографије као потенцијалног извора политичке „злоупотребе”, а више истичању глобалне природе феномена национализма. Указујући на полемике између „светског” и „националног” приступа у развоју историографије бар од краја XVIII века, Сторм указује да су најновије тежње ка глобалној историји феномена национализма производ савременог „глобалног стања”, односно свести о до сада незабележеном нивоу глобалне међуповезаности човечанства. Штавише, Сторм се залаже за препознавање национализма управо као појаве која настаје у исто време са глобалним стањем, у тренутку када се паралелно јавила потреба за ближа идентификацијом са људи са територијама на којима живе и за заснивањем административно-економских структура које су могле уредити и омогућити до тада незабележен ниво економских активности, нарочито на међудржавном нивоу. Методолошке последице које из тога проистичу су да национализам, ништа мање него глобализација или капитализам, не може бити научно истражен на нивоу једне нације, осим при истраживању конкретног испољавања таквог глобалног процеса на одређеном ужем подручју.

Чињеница да уредници временски смештају почетке студија национализма у савременом облику на почетак осамдесетих година XX века такође утиче и на одабир представљених перспектива. Најзначајнија филозофско-теоријска традиција која тиме остаје ван фокуса је историја идеја, као приступ превасходно усмерен на улогу мислилаца и њихових идеја у развијању

и ширењу национализма. Са друге стране, марксистичке и модернистичке теорије су највише обрађене у поглављима различитих аутора, чиме се учвршћује утисак о њиховом централном месту у студијама национализма, делимично афирмативном смислу уз њихово прихватање, али у знатној мери као предмет критике којом се развијају другачија становишта. Читаоци имају прилику да се упознају са више таквих различитих становишта која своје теоријске основе налазе у битно другачијим интелектуалним традицијама: перенијализму, психоанализи, конструктивизму, постструктурализму, постколонијализму, теорији рода, те регионалном и глобалном „заокрету”. Многа од ових поглавља не претендују искључиво на давање прегледа одређене традиције, већ и на допринос њеном разумевању или примени.

Поглавље Мирослава Хроха под насловом „Марксизам и историја национализма” вођено је ауторовим разликовањем методологије марксизма као теорије за разумевање друштва од марксизма као политичког пројекта, те стога настоји да оцрта разлике између аутора који су своју анализу национализма настојали да укорене у марксизму од званичних националних политика различитих режима који су се званично позивали на марксизам, при чему се аутор усредсређује на ово прво. Упркос претходно поменутих одлукама уредника, Хрохов текст у доброј мери представља интелектуалну историју идеје национализма код различитих марксистичких теоретичара, почев од одређених напомена код Маркса и Енгелса, преко утицајне аустромарксистичке школе, до савремених теоретичара са знатно мање ригидним схватањем сопствене припадности марксизму, попут Бенедикта Андерсона. Иако аутор успева да пронађе одређене заједничке садржаоце у схватању национализма код ових теоретичара, он ипак остаје скептичан према могућности да се пронађе одређена *differentia specifica* која би марксистичке теорије одвојила од, на пример, структуралистичких или шире схваћено историјско-материјалистичких. Одговор, чини се, најчешће долази из политичко-вредносне идентификације самог аутора, не нужно чврстог скупа методолошких поступака.

Уз краћи осврт на теоријско порекло модернистичког приступа који је умногоме обликовао савремене студије национализма, Џон Бруји (John Breuilly) у поглављу „Модернизам и писање историје национализма” открива проблематичне тачке у поједностављеном изједначавању модернизације и национализма. Највећи проблем, према аутору, представља све већи јаз између некадашњег академског схватања нације као модерног феномена (или пројекта) и савремених критика самог појма модернизације, те и могућности модернистичких теорија да објасне функционисање национализма у постмодерном добу и на просторима који јасно одударају од модернизације схваћене на европски начин. У ситуацији све већег окретања другим парадигмама, аутор предвиђа да једино што модернистичке теорије може

учинити поново релевантним јесте подробна ревизија која би им омогућила да одговоре на знатно шири број актуелних и историјских питања у односу на своје двадесетовековне претпоставке.

Нарочит теоријски изазов модернистичким теоријама износи Авиел Рошвалд (Aviel Roshwald) у свом поглављу „Нације су (повремено) вечне: Алтернативе модернистичкој перспективи”. Рошвалд истиче низ аутора који су од осамдесетих година XX века доводили у питање уску повезаност модернизације и национализма, указујући на предмодерне облике масовне политичке идентификације са етнокултурним заједницама који су настајали без кључних предуслова модерности, попут централизоване државне власти или капиталистичке привреде. Поред примера из средњовековне Европе и Блиског истока, Рошвалдовој критици иде у прилог укључивање азијских политичких заједница попут Кине и југоисточне Азије са вишевековним обрасцима етничке легитимизације политичке власти. Овај перенијалистички приступ, према Рошвалду, не подразумева нужно занемаривање динамичности националног идентитета и улоге коју је модернизација играла у његовом савременом (пре)обликовању, те је могуће заступати оно што он зове „испрекидани перенијализам”. Таква позиција подразумевала би препознавање предмодерног карактера национализма по себи, док је његов савремени облик чија је главна одлика доктрина народног суверенитета његова најскорија варијанта.

Когнитивни и психоаналитички приступи национализму обрађени су у поглављу Стивена Џ. Мока (Steven J. Mock). Иако груписани заједно, представљени приступи изузетно су разноврсни; аутор у ову групу, између осталог, убрја биолошко-еволутивна објашњења, Фројдову психоанализу, Адорнову теорију ауторитарну личности, теорију управљања страхом Ернеста Бекера и Лаканову психоанализу у читању Славоја Жижека. Будући да ова разноврсност отежава развијене методолошке препоруке у само једном смеру, аутор се опредељује за поступак раздвајања когнитивног и социјалног нивоа анализе, при чему закључује да свака од представљених теорија носи своју аналитичку вредност за одређени аспект тог когнитивног нивоа.

Конструктивистички приступи, често упарени са модернистичким, подвргнути су једној врсти генеалогije у поглављу Кристијана Викеа (Christian Wicke), „Конструктивизам у историји национализма од 1945. године”. Вике се придружује онима који виде 1983. годину — када су објављени главни доприноси Бенедикта Андерсона, Ерика Хобсбаума и Ернеста Гелнера — као прекретницу за конструктивистички приступ национализму, премда постоје значајне разлике између њихових методологија. Оно што аутор види као главни допринос конструктивизма јесте „раздијање” одређених некритичких представа о природности нација и истицање улоге свесних актера, пре свега елитних, у уобличавању националних идентитета који су до тада

узимани као датости. Вике такође настоји да прошири домет конструктивизма путем укључивања студија о предмодерном конструисању колективних идентитета, на пример у Низоземској републици и античкој Атини, као и оних о конструисању нација „одоздо” кроз делање неелитних актера. Једина проблематична тачка коју Вике налази код конструктивизма тиче се могућности за његову употребу од стране националиста, који критичке процене националних историја могу оценити као „исконструисане” на темељу истих аргумената о одабиру одређених веровања и ауторитета ради сопствених политичких циљева. У том смислу, ово поглавље је пре свега прегледног карактера и својим обиљем наведених емпиријских студија представља почетну тачку за даље упознавање са конструктивистичким перспективама.

У поглављу „Деконструкција национализма: културни заокрет и постструктурализам” Габријела Елгениус (Gabriella Elgenius) излаже основне епистемолошко-методолошке премисе једног од најплоднијих праваца у савременим студијама национализма, саставног дела ширих трендова у друштвено-хуманистичким наукама уопште. С обзиром на комплексност и вишезначност постструктуралистичког покрета, ауторка даје тек основну „скицу“ главних тема које га карактеришу, да би излагање усмерила преваходно на примену постструктуралистичких концепција идентитета и дискурса на питања национализма. Елгениус нарочито подвлачи ауторе код којих национални дискурси и симболи, односно њихова деконструкција, представљају полазиште за критику установљених концепција нације. Суштински закључак тако се огледа у афирмацији капацитета постструктуралистичких метода да доведу у питање претпостављено јединство нације и културе, док се прећутно мања важност приписује покушајима развијања свеобухватних модела настанка и развоја национализма.

„Постколонијализам и историја антиколонијалног национализма”, поглавље аутора Санџаја Сета (Sanjay Seth), тежи да објасни настанак постколонијализма као интердисциплинарне теорије путем изворних тензија између марксистички и културалистички оријентисаних теоретичара са простора некадашњих колонија, пре свега индијског потконтинента. Сет показује како су неки од ових теоретичара у другој половини XX века развили позитиван, некад и недовољно критичан, однос према националним покретима у оквиру деколонизације, чиме су јасно одударали од постојећих тежњи многих западних теоретичара да критикују „сопствене“ национализме и национализам уопште. Главне доприносе у разумевању национализма од стране постколонијалне теорије аутор управо лоцира у омогућавању нијансиранијег, ширег разумевања национализма у односу на западне моделе. То укључује препознавање битно другачијег односа национализма са процесима глобализације, модернизације и економске потчињености који

преовлађују у постколонијалним друштвима, али и уважавање потребе за мање дихотомном поимањем Запада и остатка света.

Теоријске правце који проучавају однос између рода и нације у свом поглављу тематизује Елизабет Влосак (Elizabeth Vlossak). За разлику од праваца чији представници деле одређене епистемолошко-методолошке претпоставке, Влосак показује како се једно академско „сочиво“ рода може применити на студије национализма, без нужног јединства око саме природе аналитичког поступка. Могућности које овакво „сочиво“ нуди су сходно томе врло разноврсне — предмет истраживања могу бити симболичке и дискурзивне представе нације као жене, улоге нормативне мушкости и сексуалности у нормирању националне припадности, различитог разумевања последица насиља у етнонационалним конфликтима у зависности од пола, те улоге жена у биолошкој репродукцији нације. Будући да обухвата радове са тако различитим теоријским премисама, ауторка пре свега износи родну димензију као могућу и све чешће заступљену *шему* у студијама национализма. Реч је, дакле, о прегледу теоријских доприноса који би се могли доследније груписати са неким од већ установљених теоријских праваца него једни са другима. Ауторка стога налази њихову заједничку вредност у испуњавању једног нормативног захтева који је применљив на читаву област студија национализма — да ова тема нађе постане незаобилазна као неодвојиви аспект настанка и развоја нације.

Упркос релативно малом простору који једно поглавље у књизи оставља ауторима за представљање читавих историографских, филозофских и теоријских школа, те њихове примене у емпиријских истраживањима национализма, *Писање историје национализма* је књига која по ширини различитих приступа и дубини њихове елаборације далеко надилази свој начелно уџбенички карактер. Премда сама поглавља варирају од превасходно прегледних до активног заступања конкретних методологија, свако од њих читаоцима нуди обиље незаобилазних текстова и имена чијим истраживањем је могуће стећи озбиљно укореење у сваком од представљених приступа. Ово нарочито важи за случајеве тренутно мање академски заступљених перспектива, какав је примерице перенијализам и његове варијанте.

Нешто мање успешно је остварена програмска препорука изнета у текстовима самих уредника која акценат ставља на глобалну димензију национализма и редефинисање схватања простора и међуповезаности у његовом проучавању. Ово је, међутим, могуће разумети као последицу већ поменутих ограничења дужине сваког појединачног поглавља, где би додатно укључивање глобалне димензије знатно отежало довољно квалитетну обраду свих неопходних елемената чак и у основним цртама. Уз то, сам садржај књиге јасно открива да, упркос начелном усмеравању као историографији, њен захват далеко превазилази приступе национализму у оквиру писања

историје, иако би се донекле могао описати као прилог историји целокупне области студија национализма који притом обухвата и најновије увиде са којима савремени истраживачи оперишу. Поред мањих проблема, *Писање историје национализма* представља једну врсту теоријске ризнице за читаоце свих теоријских усмерења и нивоа искуства, као истовремено увод и трајна референтна тачка за интелектуалне основе и савремену развијеност једне релативно нове интердисциплинарне научне области каква јесу студије национализма.

Nikola Tucakov*

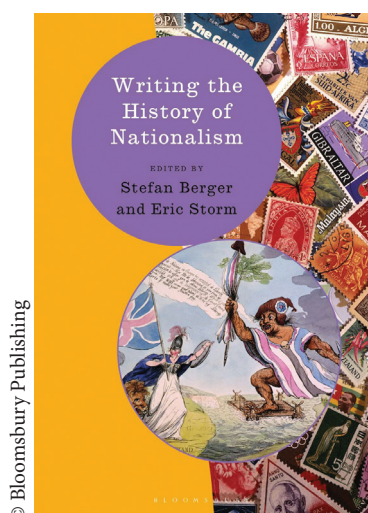
<https://orcid.org/0009-0008-8738-2588>

Institute of European Studies

Belgrade, Serbia

WRITING THE HISTORY OF NATIONALISM

Editors: Stefan Berger and Eric Storm

Stefan Berger and Eric Storm
(Eds.), **WRITING THE HISTORY OF NATIONALISM**,
London: Bloomsbury Publishing,
2019. ISBN 1350064335

Nationalism studies, as a scholarly field, extend beyond the traditionally delineated disciplinary boundaries within the social sciences and humanities, attracting the attention of scholars from supposedly very “distant” perspectives, united by a common motivation to shed light on the origin and development of some of the basic yet simultaneously disputed concepts such as the nation, nationalism and the nation state. Published as a textbook within the broader series *Writing History*, the book *Writing the History of Nationalism*, edited by Stefan Berger and Eric Storm, itself testifies to the interdisciplinary nature of these issues that transcends the methodological apparatus of history or historiography. With contributions by eleven different authors, the didactic character of the book is not reflected in the simplicity of its content, but in the breadth of perspectives presented in the study of the associated phenomena of nation and nationalism, introducing readers to both the main

academic trends in nationalism studies and alternative theoretical viewpoints that dispute them.

Due to the focus on theories of nationalism, the editors implicitly attempt to identify what could be termed the emerging methodological canon in this field, as well as its reception, thereby excluding those works which, despite their importance in the scientific sense, did not in themselves represent a turning point within

* nikola.tucakov@ies.rs

a certain theoretical approach, but rather serve as great examples of its application. In addition to such a theoretically oriented approach, two methodological notes, with which the editors begin introduce and conclude the book, concern the role of “methodological nationalism” within scholarly studies of nationalism. Namely, Berger points out that the very writing of national histories, which shaped modern historiography as a professional, scientific discipline, also significantly determined the study of specific nationalisms as phenomena limited to only one nation or state. Berger's normative attitude towards national historiography is more ambiguous — while he recognizes its possible affirmative role in post-colonial societies by association with emancipatory national movements, he likewise notes its possible use for repression and ethnically motivated crimes. Nevertheless, Berger cautiously endorses what he perceives as current trends in the historiography of contemporary western countries, exemplified by a departure from an essentialist understanding of national history, even in cases where it is justified to take the nation as the level of analysis.

Eric Storm's contribution is aimed less towards criticism of national historiography as a potential source of political “abuse” and more towards emphasizing the global nature of the phenomenon of nationalism. Pointing to the polemics between “world history” and “national history” approaches during the development of scientific historiography since at least the end of the 18th century, Storm indicates that the latest trends towards a global history of the phenomenon of nationalism are a reflection of the modern-day “global condition”, that is, an awareness of the hitherto unprecedented level of global interconnectedness of humanity. Moreover, Storm advocates for the recognition of nationalism precisely as a phenomenon that arises concurrently with the global condition, at a historical moment when the need for a closer identification of people with their territories and for the establishment of administrative and economic structures that could regulate and foster an unprecedented level of economic activity, especially at the international level. The methodological ramification of this is that nationalism, no less than globalization or capitalism, cannot be scientifically investigated at the level of one nation, except when investigating the concrete manifestation of such a global process in a certain specific area.

The fact that the editors place the inception of nationalism studies in its modern form at the beginning of the eighties of the 20th century also affects their selection of presented perspectives. The most significant philosophical-theoretical tradition that therefore remains outside of the book's purview is that of the history of ideas, as an approach primarily focused on the role of thinkers and their ideas in the development and spread of nationalism. On the other hand, Marxist and modernist theories are most often referenced in the various chapters, reinforcing the impression of their central place in nationalism studies, partly in an affirmative sense with their acceptance, but also to a considerable extent as a subject of criticism

that serves as a point of divergence for different points of view. Readers have the opportunity to get acquainted with several such different points of view, which find their theoretical foundations in significantly divergent intellectual traditions: perennialism, psychoanalysis, constructivism, post-structuralism, post-colonialism, gender theory, and the regional and global “turn”. Many of these chapters do not aim exclusively at providing an overview of a particular tradition, but also at contributing to its further elaboration or application.

Miroslav Hroch’s chapter “Marxism and the history of nationalism” is founded on the author’s distinction between the methodology of Marxism as a theory for understanding society and Marxism as a political project, therefore seeking to outline the differences between authors who tried to root their analysis of nationalism in Marxist theory and official state policies of different regimes that invoked Marxism as part of their ruling ideology, with the author focusing on the former. Despite the previously noted decisions of the editors, Hroch’s chapter extensively delineates the history of the idea of nationalism among various Marxist theoreticians, starting from certain remarks by Marx and Engels, to the influential Austro-Marxist school, to contemporary theorists with a much less rigid understanding of their own affiliation with Marxism, such as Benedict Anderson. Although the author manages to find certain common elements in the understanding of nationalism among these theoreticians, he still remains skeptical of the possibility of finding a concrete *differentia specifica* that would separate Marxist theories from, for example, structuralist or broadly defined historical-materialist theories. The answer, it seems, most often comes from the political identifications and value judgments of the authors themselves, not necessarily from a solid set of unifying methodological procedures.

Following a brief review of the theoretical origins of the modernist approach that has largely shaped contemporary studies of nationalism, the chapter “Modernism and the Writing of the History of Nationalism” by John Breuilly reveals some points of contention in the simplistic conflating of modernization with nationalism. The biggest problem, according to the author, is the growing gap between the customary academic understanding of the nation as a modern phenomenon (or project) and contemporary criticisms of the very concept of modernization, as well as the capacity of modernist theories to explain the functioning of nationalism in the post-modern age and in areas that clearly deviate from modernization as understood in European terms. Reckoning with an increasing shift to different paradigms, the author predicts that make modernist theories can only be rendered relevant again by a considerable process of revisions which would enable them to address a significantly wider number of current and historical issues in comparison to their erstwhile twentieth-century assumptions.

A particular theoretical challenge to modernist theories is offered by Aviel Roshwald in his chapter “Nations are (occasionally) eternal: Alternatives to the

modernist perspective”. Roschwald points out a number of authors who, since the 1980s, questioned the close connection between modernization and nationalism, suggesting cases of pre-modern forms of mass political identification with ethno-cultural communities which arose without some of the key preconditions of modernity, such as centralized states or capitalist economies. In addition to examples from medieval Europe and the ancient Middle East, Roschwald’s critique is supported by the inclusion of Asian political communities such as China and some in Southeast Asia, with centuries-old patterns of ethnic legitimization of political power. This perennialist approach, according to Roschwald, does not necessarily imply a repudiation of the dynamism of national identity and the role that modernization played in its contemporary (re)shaping, and it is possible to advocate what he calls “punctuated perennialism”. Such a position would imply recognition of the pre-modern character of nationalism in itself, while its modern form, whose main feature is identified with the doctrine of popular sovereignty, is “merely” its most recent variant.

Cognitive and psychoanalytic approaches to nationalism are discussed in the chapter by Stephen J. Mock. Although grouped together, the approaches presented are extremely diverse; the author includes in this group, among others, biological–evolutionary explanations, Freud’s psychoanalysis, Adorno’s theory of the authoritarian personality, Ernest Becker’s terror management theory and Lacan’s psychoanalysis as interpreted by Slavoj Žižek. Since this diversity makes it difficult to develop methodological recommendations in only one direction, the author opts for broadly advocating a separation between the cognitive and social levels of analysis, concluding that each of the presented theories carries its own analytical value for a certain aspect of the former.

Constructivist approaches, often paired with modernist ones, are provided with a kind of genealogy in Christian Wicke’s chapter, “Constructivism in the History of Nationalism since 1945”. Wicke seems to agree with those who see 1983 — when the major contributions of Benedict Anderson, Eric Hobsbawm, and Ernest Gellner were published — as a pivotal moment for the constructivist approach to nationalism, despite significant differences between their respective methodologies. What the author sees as the main contribution of constructivism is the “breaking down” of certain uncritically held notions about the “naturalness” of nations, as well as an emphasis on the role of conscious, primarily elite actors in the shaping of national identities which was left unexamined up to that point. Wicke also seeks to broaden the scope of constructivism by highlighting studies on pre-modern constructions of collective identities, for example in the Dutch Republic and ancient Athens, as well as those focused on the construction of nations “from below” through the actions of non-elite actors. The only problematic point that Wicke seems to identify within constructivism concerns its potential for misuse by nationalists, who may condemn critical assessments of national histories as no

less “constructed” on the basis of the same arguments about selection on the basis of certain beliefs and authorities for the purpose of furthering alternative political goals. In this sense, this chapter is primarily an overview and, with its abundance of cited empirical studies, represents a starting point for further exploration of constructivist perspectives in nationalism studies.

In her chapter “Deconstruction of nationalism: cultural turn and post-structuralism”, Gabriella Elgenius outlines the basic epistemological and methodological premises of one of the most fruitful currents in contemporary studies of nationalism, as an integral part of similar wider trends in the social sciences and humanities. Given the complexity and theoretical ambiguity of the post-structuralist movement, the author provides only a basic sketch of the main themes that characterize it, in order to focus the essay primarily on the application of post-structuralist conceptions of identity and discourse to issues of nationalism. Elgenius particularly underscores the work of scholars for whom national discourses and symbols, i.e. their deconstruction, represent the starting point for the critique of established conceptions of the nation. The essential conclusion is thus reflected in the affirmation of the capacity of post-structuralist methods to dispute the assumed homogeneity of nations and cultures, while tacitly less importance is attributed to attempts to develop comprehensive models of the origin and development of nationalism.

“Postcolonialism and the history of anti-colonial nationalism”, the chapter by Sanjay Seth, aims to explain the emergence of post-colonialism as an interdisciplinary theory through the original tensions between Marxist and more culturalist theorists from areas previously under colonial rule, primarily the Indian subcontinent. Seth points out how some of these theorists in the second half of the 20th century developed a positive — although at times insufficiently critical — attitude towards national movements in the context of decolonization, which clearly deviated from the concurrent tendencies of many Western theorists to criticize their “own” nationalisms and nationalism in general. The author locates the main contributions to the understanding of nationalism by postcolonial theory in providing space for a more nuanced understanding of nationalism compared to Western-developed models. This includes acknowledging the significantly different relationship between nationalism and the processes of globalization, modernization and economic subjugation that prevail in post-colonial societies, but also recognizing the need for a less dichotomous understanding of what has been called “The West” and “The Rest”.

The theoretical trends that study the relationship between gender and nation are covered in a chapter by Elizabeth Vlossak. In contrast to schools of thought which encompass scholars who share certain epistemological-methodological assumptions, Vlossak shows how the academic lens of gender can be applied to nationalism studies, without strict homogeneity regarding core analytic procedures. The possibilities offered by this lens are accordingly exceedingly diverse —

research topics can include symbolic and discursive representations of the nation as a woman, the role of normative masculinity and sexuality in the normative establishment of national belonging, the differences in acknowledging the consequences of violence in ethno-national conflicts based on gender, as well as the role played by women in the biological reproduction of the nation. Since it encompasses works with such disparate theoretical premises, the author primarily presents the gender dimension as a possibility and an increasingly present theme in nationalism studies. It is, therefore, an overview of contributions that could conceivably be more consistently grouped with some of the already established theoretical directions than with each other. The author, however, finds a point of unity in their fulfilling a normative requirement applicable to the entire field of nationalism studies — that gender become a touchstone in any approach to issues of the origin and development of nations.

Despite the relatively limited space that one book chapter allows for scholars to present entire historiographical, philosophical and theoretical schools of thought, in addition their application in empirical research on nationalism, *Writing the History of Nationalism* is a book that, in terms of the breadth of different approaches and the depth of their elaboration, greatly exceeds its purpose as a textbook. Although the chapters themselves vary from primarily providing overviews to active endorsements of specific methodologies, each one of them offers readers an abundance of indispensable texts and names, by researching which it is possible to gain serious rooting in each of the presented approaches. This is especially true for cases of currently less represented perspectives in academia, such as perennialism and its variants.

A somewhat less consistently realized aspect of the book concerns the programmatic recommendations presented in the texts of the editors, which emphasize the global dimension of nationalism and a need for redefining the understanding of spatiality and interconnectedness in studying it. This, however, can be understood as a consequence of the previously noted limitations on the length of each individual chapter, where the additional inclusion of this global dimension would significantly hinder the effort to present all necessary elements with sufficient diligence, even in rudimentary terms. In addition, the contents of the book itself clearly reveal that, despite its ostensible primary focus on historiography, its reach far exceeds approaches to nationalism within the framework of writing history, so that to some extent it could be described as a contribution to the history of the entire field of nationalism studies, along with some of the latest insights with which modern scholars conduct their work. These minor problems notwithstanding, *Writing the History of Nationalism* presents a kind of theoretical treasure trove for readers of all theoretical orientations and experience levels, as both an introduction and a permanent reference point for the intellectual foundations and contemporary development of the relatively new and interdisciplinary field that called nationalism studies.